

LANDAANWINNING EN BEDIJKING

Zuiderzee: plannen voor inpoldering en afsluiting

Versie 27-6-2011

Onderstaand overzicht behoort tot het [project Waddenarchieven](#), dat wordt gefaciliteerd door de Waddenacademie (www.waddenacademie.knaw.nl).

Het overzicht is als volgt opgebouwd:

- Landelijke archieven
- Archieven in Flevoland
- Archieven in Noord-Holland
- Archieven in Friesland
- Archieven in Groningen

Heeft u vragen over het project of aanvullende informatie over archiefmateriaal betreffende het waddegebied, dan nodigen wij u uit om contact op te nemen met de Waddenacademie: tel. 058-2339032, e-mail: syds.wiersma@waddenacademie.knaw.nl

LANDELIJK		
NATIONAAL ARCHIEF		
Toegangsnr.	Archieven	Inhoud
2.06.081	Rijkscommissie Werkverruiming en voorgangers,	1 Stukken betreffende bepaalde onderwerpen: "dossiers" A (gedeeltelijk) t/m K

	(1918) 1922-1946	1.2 D "Dossiers" D: waterstaatswerken, nrs. 333-362 - 335: D.03 - Afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee, 1923-1927, 1 pak
2.08.71	Afdeling Domeinen van het Ministerie van Financiën over de periode 1869-1944	B Dossiers - 8579: dossier 8620, Vragen van kamerleden betreffende IJsselmeer, Wieringermeer, Haarlemmermeer en het IJ, 1916 – 1935
2.16.69	Gedrukte bescheiden behorend tot de archieven van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat en voorgangers en van de daaronder ressorterende diensten, 1877-1979	III. RADEN EN COMMISSIES H Waterstaat - 52: Verslag der Staatscommissie benoemd bij Koninklijk besluit van 8 september 1892, no. 21, tot het instellen van een onderzoek omtrent eene afsluiting en eene droogmaking van de Zuiderzee, 's-Gravenhage, 1894 - ---Verslag der commissie ingesteld bij besluit van den Minister van Waterstaat d.d. 11 Augustus 1922, La. D, Afdeeling Waterstaat T, tot het instellen van een hernieuwd onderzoek naar de baten, welke van de afsluiting en droogmaking der Zuiderzee mogen worden verwacht, s-Gravenhage, 1924. NB: Aanwezig in de bibliotheek van het Algemeen Rijksarchief onder nummer 197 D 35 - 82: Verslag van de Staatscommissie benoemd bij Koninklijk besluit van 4 juli 1918 No 30 met opdracht te onderzoeken in hoeverre, als gevolg van de afsluiting van de Zuiderzee, ingevolge de Wet van 14 juni 1918 (Staatsblad No. 354), te verwachten is, dat tijdens storm hoogere waterstanden en een grootere golfoploop, dan thans het geval is, zullen voorkomen voor de kust van het vaste land van Noord-Holland, Friesland en Groningen, alsmede voor de daarvoor gelegen Noordzee-eilanden, 's-Gravenhage, 1926. NB: Aanwezig in de bibliotheek van het Algemeen Rijksarchief onder nummer 197 D 10 - ---Verslag der commissie inzake het bestudeeren van de uitgifte der Zuiderzeegronden, ingesteld bij besluit van den Minister van Waterstaat d.d. 24 December 1926, La. I, Afdeeling Waterstaat T, 's-Gravenhage, 1930. NB: Aanwezig in de bibliotheek van het Algemeen Rijksarchief onder nummer 40 K 7 - 97.1-97.6: Rapport Deltacommissie, 's-Gravenhage, 1961 <ul style="list-style-type: none"> • 97.1 Deel 1. Eindverslag en interimadviezen • 97.2 Deel 2. Beschouwingen over stormvloed en getijbeweging. I. Bijdrage Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut • 97.3 Deel 3. Beschouwingen over stormvloed en getijbeweging. II.

		<p>Bijdragen Mathematisch Centrum</p> <ul style="list-style-type: none"> • 97.4 Deel 4. Beschouwingen over stormvloed en getijbeweging. III. Bijdragen Rijkswaterstaat • 97.5 Deel 5. Onderzoekingen betreffende de opzet van het Deltaplan en de gevolgen van de werken. IV. Bijdragen prof. ir. J.Th. Thijsse en Rijkswaterstaat • 97.6 Deel 6. Onderzoekingen van belang voor het ontwerpen van dijken en dammen. V. Bijdragen Waterloopkundig Laboratorium, Rijkswaterstaat, Werkgroep voor het Onderzoek naar de spanningstoestand in Zeedijken. Sociaal-economische aspecten van het Deltaplan. VI. Bijdrage prof. dr. J. Tinbergen
2.16.63	Archief van de Zuiderzeeraad, 1919-1969	Nog inventariseren
GEMEENTEARCHIEF DEN HAAG		
Toegangsnr.	Archieven	Inhoud
0245-01	Vereeniging tot bevordering van fabrieks- en handwerksnijverheid in Nederland	- Inventaris, inleiding, verantwoording van de inventarisatie: Circulaire aan de K.v.K., hulp vragend voor inlandse industrie (3 ex.) – “Onderzoek omtrent de droogmaking van de Zuiderzee, de Wadden en de Lauwerszee”.
FLEVOLAND		
ARCHIEVEN NIEUWE LAND (LELYSTAD)		
Toegangsnr.	Archieven	Inhoud

Nieuw Land is museum, archief, provinciaal depot voor bodemvondsten, bibliotheek en educatiecentrum. Het houdt zich bezig met het beheer en toegankelijk maken van collecties die voor Flevoland van grote cultuurhistorische waarde zijn. De collecties tonen de lange geschiedenis van Flevoland: het verleden van de bewoners van het moeraslandschap in de Nieuwe Steentijd, de Middeleeuwse heren van Kuinre, de vissers en eilandbewoners, de polderwerkers en de bewoners van het nieuwe land. De geschiedenis van het Zuiderzeeproject staat centraal, maar ook de Scheepsarcheologie en Swifterbantcultuur zijn belangrijke thema's.

Nieuw Land bezit een aantal omvangrijke archieven van overheidsinstellingen die voor het ontstaan van de provincie Flevoland onmisbaar waren:

- Zuiderzeevereeniging
- Openbaar lichaam 'Zuidelijke IJsselmeerpolders' (ZIJP)
- Dienst der Zuiderzeewerken (ZZW)
- Directie van de Wieringermeer/Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (RIJP).
- Rijksdienst ter Uitvoering van de Zuiderzeesteunwet

Op www.flevolandbovenwater.nl kan worden gezocht in de inventarissen van veel van deze archieven.

Enkele belangrijke voorbeelden:

- Zuiderzeevereeniging, 1886-1945: In 1886 opgericht, stelde zich ten doel een onderzoek in te stellen naar de technische uitvoerbaarheid en de economische wenselijkheid van de inpoldering van de Zuiderzee. Dit archief omvat: A. Archief van het Bestuur van de Zuiderzeevereeniging, 1886-1945; B. Gedeponeerde archieven: 1. Archief van het Comité tot oprichting van de Zuiderzeevereeniging (Zuiderzeecomité), 1884-1885; 2. Archief van het Technisch Bureau, 1886-1892; 3. Archief van de Zuiderzeevervisserijcommissie, 1905; 4. Archief van de Commissie ter bestudering van de voortgang der inpolderingen, 1932; 5. Stukken afkomstig van A. Buma (voorzitter), 1882-1887; 6. Stukken afkomstig van ir J.M. Telders, 1886-1894; 7. Stukken afkomstig van mr. G. Vissering, (ca 1899)-1936; C Documentatie: 1. Documentatie van de Zuiderzeevereeniging; 2. Documentatie van mr. G. Vissering. Archief prof. mr. Blom: Stukken die prof. mr D. van Blom (1877-1938) ontving uit hoofde van zijn lidmaatschap van de Zuiderzeeraad (1923-1938) en van de 'Commissie inzake de bestudeering uitgifte Zuiderzeegronden'. Kaarten uit het archief zijn opgenomen in Topografisch-Historische Atlas.
- Dienst der Zuiderzeewerken/directie Zuiderzeewerken, 1919-1986: De dienst werd in 1919 opgericht op basis van de wet van 1918 tot afsluiting en gedeeltelijke inpoldering van de Zuiderzee. Hij was belast met de uitvoering van de opeenvolgende werken. In 1977 werd de naam van de Dienst gewijzigd in Directie Zuiderzeewerken van de Rijkswaterstaat. De Directie Zuiderzeewerken ging in 1989 samen met de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders in de reguliere directie Flevoland van de Rijkswaterstaat. Dit archief omvat: A 76,5 m' en supplement, 1915-1982 B Plaatsingslijst van het archief van afdeling B (Waterloopkunde), 1932-1967 25 m. C Dossierinventaris van het archief van afdeling C (vanaf 1975 Dienstkring Noordoostpolder), 1928-1986 38 m. D Tekeningenarchief, 1938-1983 530 bladen. Toegang digitaal 'Tekeningenarchief'. E 3685 foto's en ca. 500 foto's betr. de Watersnood 1953, 1924-1970.
- Dienst der Zuiderzeewerken/directie Zuiderzeewerken, afdeling Afsluitdijk, 1925-1970
- Directie Zuiderzeewerken, 1980-1988

NOORD-HOLLAND

NOORD-HOLLANDS ARCHIEF

Toegangsnr.	Archieven	Inhoud
18	Provinciaal Bestuur, 1851-1943	<p>2. Archief van Gedeputeerde Staten</p> <p>2.13. Waterstaat</p> <p>2.13.7. Droogmaking. Indijking, nrs. 4626-4666</p> <ul style="list-style-type: none"> - 4647: Stukken betreffende de plannen tot afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee, het onderzoek naar de afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee, de Wadden en de Lauwerszee en de verlening van subsidie voor dat onderzoek, alsmede stukken betreffende de afwijzing van een verzoek van het bestuur van Stad en Lande van Gooiland om vergunning tot het droogmaken van een gedeelte van de Zuiderzee nabij de Huizerhaven, 1864-1900, 1 pak. NB: Zie ook inv.nr. 4664 - 4666: Stukken betreffende de beoordeling, op verzoek van de minister van Waterstaat, van een plan van de gemeente Enkhuizen tot indijking en drooglegging van een gedeelte van het IJsselmeer, het zogenaamde Kooizand, 1932-1933, 1 omslag
24	Provinciale Waterstaat, 1882-1910	<p>2. Inventaris</p> <p>2.5. Bestekken en voorwaarden Rijkswaterstaat/ Dienst Zuiderzeewerken, nrs. 188-216</p> <p>3. Bijlage: Lijst van van 51 rubrieken ("nummers van orde") in de agenda's (inventarisnrs. 109-130), o.a.</p> <ul style="list-style-type: none"> - 42: Waterstaat, droogmakerijen en bedijkingen
156	Rijkswaterstaat Directie Noord-Holland te Haarlem, 1811-1930	<p>3. Inventaris</p> <p>3.3. Periode 1882 – 1930</p> <p>3.3.3. Taken</p> <p>3.3.3.5. Zee- en havenwerken</p> <p>3.3.3.5.4. Overige werken, nrs. 736-737C</p> <ul style="list-style-type: none"> - 736-737C, 1882-1930, 4 pakken <ul style="list-style-type: none"> • c. Stukken betreffende de plannen voor de bedijking en droogmaking van het Hoornse Hop en van de Goudzee (1882-1888), de indijking en droogmaking van het Wieringermeer (1887-1890, 1906-1914), de

		droogmaking van een gedeelte van de Zuiderzee beoosten de haven van Huizen (1900).
228	Rijkswaterstaat, Directie Noord-Holland, 1931-1951	2.3. Taken 2.3. 05. Zee- en havenwerken 2.3. 05.1. Algemeen <ul style="list-style-type: none"> - 413-423: Stukken behorende tot rubriek D "Rijkszee- en havenwerken te Petten, Medemblik en Nieuwdiep", 1931-1951, 11 pakken. NB: Deze rubriek betreft o.a.: <ul style="list-style-type: none"> • e. de overdracht van rijkswaterstaatswerken op Urk aan de Dienst der Zuiderzeewerken in verband met de droogmaking van de Noordoostpolder (1936)
364	Lorentz, prof.dr. H.A., te Haarlem (1866-1930), 6 m.	751 inv. nrs., 2210 beschreven archiefstukken o.a.: <ul style="list-style-type: none"> - 304: Aantekening en berekening betreffende de voortplanting van geluidstrillingen langs een snaar, de opwaaiing van golven in een kanaal en het getij in de Zuider- en Waddenzee, datering: z.j., 1 schrift - 441: Verhandeling betreffende de wisselwerking tussen een geladen cilinder en een lading in een schil met berekening van de elektrische en magnetische energie en het magnetisch moment, z.j., 1 omslag – NB: Op achterzijde fragmenten van verhandelingen betreffende de elementaire elektrische lading en betreffende de opstuwing van water door de Waddenzee na de afsluiting van de Zuiderzee; tevens verhandeling van N.N. betreffende de variatierekening
WESTFRIES ARCHIEF (HOORN)		
Toegangsnr.	Archieven	Inhoud

	<p><u>Bibliotheek</u></p> <p>In de bibliotheek diverse historische publicaties over de afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee (en de Lauwerszee)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - 128 F29: De Zuiderzee, de Friesche Wadden en de Lauwerszee, hare bedijking en droogmaking / B.P.G. van Diggelen. - Zwolle : Tjeenk Willink, 1849 - 151 D223: Onderzoek omtrent de afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee, de Wadden en de Lauwerszee (met 15 platen), C. Lely, Leiden: Brill), ... - 151 E58: Vergelijking van verschillende ontwerpen tot afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee – C. Lely, Amsterdam: Zuiderzee-Vereeniging (Onderzoek omtrent de afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee, de Wadden en de Lauwerszee) – nota 8 - 151 E60: Resultaten der terreinwerkzaamheden verricht in 1889 en 1890 – C. Lely, Amsterdam: Zuiderzee-Vereeniging (Onderzoek omtrent de afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee, de Wadden en de Lauwerszee) – nota 6 - 151 E61: De afsluiting Noord-Holland-Wieringen-Friesland en de droogmakerij van het gedeelte der Zuiderzee binnen die afsluiting – C. Lely, Amsterdam: Zuiderzee-Vereeniging (Onderzoek omtrent de afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee, de Wadden en de Lauwerszee) – nota's 1, 3-5, 7 - 151 E66: Nota betreffende de afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee, de Wadden en de Lauwerszee – C. Lely, Amsterdam: Zuiderzee-Vereeniging (Onderzoek omtrent de afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee, de Wadden en de Lauwerszee) – nota 2 - 163: A311: Ontwerp tot het droogmaken der Zuiderzee en een gedeelte Vriesche Wadden, Jer. Wenmaekers, Brussel: Corné, ...
FRYSLÂN		
TRESOAR		
Toegangsnr.	Archieven	Inhoud
9-01	Provinciale Waterstaatsdienst, 1876-1964	02.02. Stukken betreffende bijzondere onderwerpen 02.02.02. Taakuitoefening 02.02.02.07. Toezicht op en (voorbereidingen tot) indijkingen, droogmakingen en inpolderingen, nrs. 1730-1755 <ul style="list-style-type: none"> - 1747: Stukken betreffende een plan tot droogmaking van de Zuiderzee, 1877, 1 omslag

		<ul style="list-style-type: none"> - 1748: Stukken betreffende plannen tot droogmaking van een gedeelte der Zuiderzee tussen Hindeloopen, Workum en Makkum en kanalisering op grote schaal, i.v.m. droogmaking van enkele meren en plassen, 1878, 1879, 1 omslag - 1749: Stukken betreffende een onderzoek naar het meest wenselijk peil van de Zuiderzee na de afsluiting i.v.m. afstroming, scheepvaart en zoetwatervoorziening, 1909-1926, 1 omslag - 1750: Stukken betreffende de uit de Zuiderzee - vereniging afkomstige commissie tot bestudering van het wenselijk peil van het IJsselmeer, met tekening, 1933, 1934, 1 omslag - 1751: Stukken betreffende de afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee, met tekeningen, 1915-1944, 1 omslag - 1752: Stukken betreffende een plan tot aanleg van de Afsluitdijk van Wieringen naar Piaam, opgemaakt door het aannemersbedrijf Broersma te Lemmer, 1919, 1 omslag - 1753: Stukken betreffende de Kommissie Provinciale Bijdragen Zuiderzee werken, 1926-1933, 1 omslag - 1754: Stukken betreffende de inpoldering van de Noord-Oostpolder, de afwatering van gronden tussen Kuinre en Schoterzijl op Frieslands boezem en verdere gevolgen voor Friesland, met tekeningen, 1935-1964, 1 omslag
11	Provinciaal Bestuur van Friesland, 1813-1922	<p>3. Inventaris</p> <p>3.2. Gedeputeerde Staten, 1814-1918 - inleiding</p> <p>4. Inventaris</p> <p>4.2. Stukken betreffende bijzondere onderwerpen</p> <p>4.2.7. Waterstaat en verkeer</p> <p>4.2.7.6. Waterstaatswerken aan of in de zee</p> <p>4.2.7.6.2. Buiten de zeeverende waterschappen</p> <p>4.2.7.6.2.6. Landaanwinning</p> <ul style="list-style-type: none"> - 3502: Stukken betreffende diverse plannen tot landaanwinning in de Zuiderzee, 1866-1877, 1 omslag. NB: Zie ook kaartenverzameling nrs. 962, 965 <p>6. Inventaris</p> <p>6.2. Stukken betreffende bijzondere onderwerpen</p> <p>6.2.8. Waterstaat en verkeer</p>

		<p>6.2.8.6. Waterstaatswerken aan of in de zee</p> <p>6.2.8.6.2. Buiten de zeevarende waterschappen</p> <p>6.2.8.6.2.2. Landaanwinning</p> <ul style="list-style-type: none"> - 5561: Stukken betreffende het instellen van onderzoeken naar de mogelijkheden tot indijking van de Zuiderzee, 1882-1892, 1917, 1 omslag - 5562: Stukken betreffende de oprichting, de subsidiëring en de werkzaamheden van de Zuiderzee-Vereniging, 1885-1906, 1 omslag. NB: Zie ook kaartenverzameling nrs. 4602, 4607, 4611, 4612, 4630, 4631, 4633-4639, 4641, 4642
12-01	Provinciale en Gedeputeerde Staten van Friesland, 1919-1961	<p>4. Gedeputeerde Staten van Friesland, 1919-1961</p> <p>4.2. Stukken betreffende afzonderlijke onderwerpen</p> <p>4.2.4. Taakuitvoering</p> <p>4.2.4.08. Waterstaat (-1.79)</p> <p>4.2.4.08.4. Landaanwinning, droogmaking, indijking en inpoldering</p> <ul style="list-style-type: none"> - 2555: Stukken betreffende -de afsluiting van de Zuiderzee; -de inpoldering en bedijking van het IJsselmeer (m.n. de Noordoostpolder); -de instelling en opheffing van de Friese Commissie voor de Noordoostpolder, 1923-1958, 1 pak. NB: Zie ook de inventarisnummers 2581, 2582, 3757-3768
12-02	Commissaris der koningin in Friesland	<p>3. . Inventaris van het archief van de Commissaris der Koningin in Friesland, 1923 – 1961</p> <p>3.2.2.08. Waterstaat</p> <ul style="list-style-type: none"> - --: Stukken betreffende bedijking, inpoldering en ontwikkeling van de Waddenzee en het IJsselmeer, 1960-1977 (Zie het archief van de Commissaris der Koningin vanaf 1962)
12-19-2	Provinciaal bestuur, 1962-1986	<p>1.2. Inventaris</p> <p>1.2.2. Stukken betreffende afzonderlijke onderwerpen</p> <p>1.2.2.2. Taakuitvoering</p> <p>1.2.2.2.7. Waterstaat</p> <ul style="list-style-type: none"> - 4342: Stukken betreffende bedijking, inpoldering en ontwikkeling van de Waddenzee en het IJsselmeer, 1960-1977, 1 omslag

GRONINGEN

GRONINGER ARCHIEVEN

Toegangsnr.	Archieven	Inhoud
550	Familie Louwes, e.a., 1779-1978	- 55: De Zuiderzee, de Friesche Wadden en de Lauwerszee: hare bedijking en droogmaking, B.P.G. van Diggelen, Zwolle, 1849 (311 pp, bevat 2 kaarten)